

Beslut om Allmänna råd om universitetets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat material

Beslut

Linköpings universitet beslutar att genom bilagda allmänna råd förtydliga sin tolkning av 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och vad som gäller för universitetets rätt att använda upphovsrättsligt skyddat material som anställda producerat i anställningen. Detta innebär ingen förändring av vad som redan gäller enligt lag eller universitetets rådande tillämpning av upphovsrättslagen.

Skäl till beslut

Bakgrunden och skäl till beslut framgår utförligt av avsnitt 1 i bilagda allmänna råd.

Den rättsliga grunden för den tolkning som framgår av *Allmänna råd om universitetets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat material* bygger på lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt tillämpningen av den s.k. tumregeln – såsom denna har utvecklats vid flertal svenska lärosäten, inkl. vid Linköpings universitet. Tumregelns innebörd har formulerats av ett flertal författare¹ inom den rättsliga doktrinen med i huvudsak samma innebörd och sedermera även slagits fast genom rättspraxis². I tillämpningen av tumregeln vid Linköpings universitet beaktas den starkare rätt som lärare vid universitet och högskolor i vissa avseenden kan anses ha utvecklat till sina verk³ jämfört med andra anställda och hur detta påverkar tillämpningen av arbetsgivarens nyttjanderätt inom forskning och undervisning.

Ett flertal lärosäten har fattat beslut med liknande innehåll, särskilt mot bakgrund av de diskussioner som förts inom Sveriges universitets- och högskoleförbund sedan 2009. Föreliggande underlag är resultatet av samarbete med Lunds universitet.

¹ T ex Bernitz m.fl., Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens, 2001, sid 81 f och Svensäter, Anställning och upphovsrätt, 1991, sid 331 ff.

² Arbetsdomstolens dom 2002 nr 87.

³ Av vissa i diskussioner ibland omnämnt som ett s.k. ”upphovsrättsligt lärarundantag” för vilket dock saknas författningsstöd.

Handläggningen av beslutet

✶ Beslut i detta ärende har fattats vid rektors beslutsmöte i närvaro av universitetsdirektör Kent Waltersson, chefsjurist Christina Helmér, ~~studeranderepresentanten Jacob Larsson~~ och rektors sekreterare Aneth Andersson efter föredragning av HR-direktör Pia Rundgren. I ärendets handläggning har deltagit prorektor Roger Klinth, f d universitetsråd Randi Hellgren, chefsjurist Christina Helmér samt universitetsjurist Martin Putsén.

Ärendet har varit föremål för samråd med Arbetsgivarverket som inte har haft några invändningar mot vare sig ärendets hantering eller mot beslutsunderlagets innehåll.

Ärendet har varit föremål för lokala förhandlingar enligt 12§ lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet den 20 december 2017 samt centrala förhandlingar den 19 mars 2018. Båda förhandlingarna avslutades i oenighet.

Helen Dannetun

Pia Rundgren

Kopia till:
Universitetsledningen
Dekaner
Kanslichefer
Prefekter
Adm chefer
UDL
Internrevisionen
Fackliga företrädare
LiU-Nytt

Allmänna råd om universitetets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat material

1. Bakgrund

Linköpings universitet (universitetet) bedriver utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt uppdragsutbildning. Därtill bedriver universitetet forskning och konstnärligt utvecklingsarbete. I universitetets uppgifter ingår sedan 1 juli 2009 även att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för nyttiggörande av forskningsresultat. Uppgiften att verka för nyttiggörande tillkom genom riksdagsbeslut med anledning av 2008 års forskningspolitiska proposition.¹

Linköpings universitet är ett modernt campusuniversitet där innovativt lärande och mötesplatser i tid och rum – fysiskt och virtuellt – skapas för studenter, forskare/lärare och övriga medarbetare. Detta sker genom en genomtänkt pedagogisk profil, en tydlig programidentitet och genom att digitala verktyg används som stöd för lärande och kommunikation i linje med vad som följer av den allmänna teknikutvecklingen i samhället. Universitetet strävar efter att bedriva utbildning och forskning av högsta kvalitet och i sammanflätade miljöer. Infrastruktur och stödverksamhet bidrar till att nå dessa mål. Det är naturligt att det i alla delar av universitetets verksamhet produceras material som behöver kunna utvecklas, användas av flera och vid mer än ett tillfälle. När sådant material omfattas av upphovsrätt är det viktigt att det är tydligt hur materialet kan användas vid universitetet.

Det finns också ett krav på universitetet genom deltagandet i EU:s forskningsprogram Horizon 2020 att uttala hur immateriella rättigheter hanteras i samverkans- och uppdragsforskning². Ett sådant uttalande innefattar universitetets användning av upphovsrättsligt material.

Mot denna bakgrund förtydligar universitetet i dessa allmänna råd sin tolkning av 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

¹ Prop. 2008/09:50 sid.117 f samt 2009/10:149.

² 23 a § General Model Grant Agreement, Horizon 2020 och EU-kommissionens Code of Practice

(upphovsrättslagen) och vad som gäller för universitetets *rätt att använda* upphovsrättsligt skyddade verk *som anställda producerat* i anställningen³. Detta innebär ingen förändring av universitetets rådande tillämpning.

Det ska särskilt erinras om att universitetets nyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk som anställda producerat i anställningen sker med största respekt för upphovsmannens ideella rättigheter och utsläcker heller inte upphovsmannens rätt att använda sitt verk.

2. Gällande rätt och sådant som inte beskrivs i dessa allmänna råd

Enligt svensk lag har den som skapat ett litterärt eller konstnärligt alster (produkt, resultat, arbete) som uppnår krav på originalitet upphovsrätt till detta.⁴ Originalitetskravet innebär att ett verk ska vara resultat av en intellektuell skapande verksamhet och ha en individuell särprägel. Som verk räknas exempelvis artiklar, föredrag, vetenskapliga arbeten, böcker, kartor, ritningar, datorprogram, databaser, teaterpjäser, musikaliska kompositioner, filmverk, bildkonst, brukskonst. Alster som inte uppnår kravet på originalitet omfattas inte av någon upphovsrätt. Handlingar som utgör myndighets beslut, yttranden eller remissvar och liknande omfattas inte heller av upphovsrättsligt skydd. När sådana alster eller handlingar tagits fram inom ramen för universitetets verksamhet har universitetet rätt till det.

Upphovsrätten till ett verk består av ideella rättigheter och ekonomiska rättigheter. Ideella rättigheter är upphovsmannens rätt att bli omnämnd och rätt till respekt när verket används av andra. *Betydelsen av upphovsmannens ideella rättigheter i det specifika sammanhang som avses i dessa allmänna råd berörs närmare under avsnitt 3.2 nedan.* Ekonomiska rättigheter är upphovsmannens rätt att förfoga över sitt verk genom att framställa exemplar av det och genom att göra verket tillgängligt för allmänheten, oavsett om det görs mot ersättning eller inte.

Upphovsrätt kan tillkomma flera personer gemensamt eller till olika delar beroende på de prestationer som givit upphov till ett verk, såsom t ex vid samförfattande. *Upphovsmännens inbördes överenskommelse om utövande av sin gemensamma rätt omfattas inte av dessa allmänna råd.*

³ För tydlighetens skull ska understrykas att dessa allmänna råd således avser verk som *anställda vid Linköpings universitet producerar* i anställningen och är tillämpliga mellan anställnings-myndigheten och dess anställda. Om en anställd *använder* verk i anställningen vars upphovsrätt istället tillkommer en till myndigheten fristående person, omfattar inte dessa allmänna råd en sådan situation. Ansvaret för att säkerställa rätten för en sådan användning åligger naturligtvis den enskilde användaren.

⁴ 1§ lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Oavsett upphovsmannens ensamrätt finns rättigheter för andra att använda ett skyddat verk på olika sätt, t ex genom kopiering, citering, spridning eller annat sätt. *Dessa inskränkningar i ensamrätten beskrivs inte närmare i dessa allmänna råd.*

För tydlighets skull framhålls att det fysiska material som ett upphovsrättsligt verk är fixerat på är arbetsgivarens, om verket tillkommit i anställningen.

3. Universitetets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat verk

3.1 Tumregeln

Om ett upphovsrättsligt verk tillkommit som ett resultat av att en anställd fullgör sina arbetsuppgifter eller särskilda åtaganden, är den anställde upphovsman till verket. Arbetsgivaren har i normalfallet nyttjanderätt till verket, alltså en rätt att på olika sätt använda verket. *Denna princip brukar kallas tumregeln.* Arbetsgivarens nyttjanderätt omfattar användning, utan annan ersättning till den anställde än lönen, för de ändamål och behov som faller inom arbetsgivarens normala verksamhet och som kunde förutses när verket tillkom. Det är i sådana sammanhang tillåtet för arbetsgivaren att ändra i verket i förhållande till verksamhetens ändamål och behov. Förändringar och bearbetningar därutöver måste överenskommas mellan arbetsgivaren och den anställde.

Arbetsgivarens nyttjanderätt grundar sig på anställningen och följer av anställningsavtalet (även om den inte skriftligen har reglerats i ett sådant). Oaktat arbetsgivarens nyttjanderätt är den anställde fortsatt upphovsman till verket. Om någon annan överenskommelse om nyttjanderätt ska ingås mellan universitetet och den anställde än som framgår i dessa allmänna råd ska detta uttryckligen framgå, lämpligen i en skriftlig överenskommelse. Även om den anställdes anställning upphör, så består arbetsgivarens nyttjanderätt till verket så länge som behovet kvarstår.

Vad som nu sagts gäller som utgångspunkt för alla anställda vid Linköpings universitet.

Lärare⁵ vid universitet och högskolor anses ha en starkare rätt till sina verk än andra anställda och detta påverkar tillämpningen av arbetsgivarens nyttjanderätt inom forskning och undervisning på det sätt som anges nedan.

⁵ Med lärare avses i dessa allmänna råd de som enligt universitetets vid var tid gällande anställningsordning anges som lärare.

I de fall rätten till verk som producerats inom forskning eller undervisning omfattas av överenskommelse i avtal med en extern part så gäller det som står i avtalet – under förutsättning att sådana åtaganden tydliggjorts för upphovsmannen. Det kan t.ex. vara fallet inom externt finansierad forskning, uppdragsforskning och undervisning.

3.1.1 Nyttjanderätt till verk producerade inom forskning vid Linköpings universitet

Universitetet gör inte anspråk på nyttjanderätt till det som lärare självständigt producerar inom ramen för sina forskningsuppgifter och som kräver en kvalificerad arbetsinsats, såsom vetenskaplig produktion som ges ut i form av artiklar, böcker, bokkapitel, presentationer för vetenskapliga sammanhang eller andra litterära eller konstnärliga verk, om inte annat överenskommit särskilt.

Universitetet har dock rätt att på det sätt som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1), använda det som lärare producerar inom ramen för en särskilt ålagd uppgift eller efter särskilda instruktioner från arbetsgivaren, som lärare producerar för användning i universitetets egen verksamhet eller som på annat sätt förutsätts utgöra en integrerad del i flödet såväl inom ett verksamhetsområde som mellan t ex forsknings- och utbildningsverksamhet. Det kan exempelvis vara prestationer såsom webbsidor, datorprogram, databaser, olika former av sammanställningar eller IT-stöd. Detta gör sig särskilt starkt gällande i de fall det avser prestationer som ingår i en förutbestämd helhet och som arbetsgivaren haft kostsamma investeringar för.

Det som nu sagts om lärare gäller för alla anställda vid Linköpings universitet som i sin anställning har att utföra forskningsuppgifter.

3.1.2 Nyttjanderätt till verk producerade inom undervisning vid Linköpings universitet

Universitetet har rätt att på det sätt som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1) använda det som lärare förutsätts producera inom ramen för sina undervisningsuppgifter, såsom övningsuppgifter, läsanvisningar, tentamensfrågor och svar, och vidare sådant undervisningsmaterial som universitetet har behov av för att bland annat kunna tillhandahålla en kontinuerlig och effektiv undervisning. Universitetets rätt till användning omfattar inte lärarnas personliga anteckningar, föreläsningsunderlag eller presentationer, förrän sådant material eventuellt gjorts tillgängligt för andra i ett utbildningssyfte. Sådant tillgängliggörande kan t ex ske genom presentation vid en föreläsning, vid användning av en lärplattform eller annat digitalt verktyg.

Universitetet har en än mer långtgående rätt att använda det som lärare producerar eller använder inom ramen för en särskilt ålagd uppgift från eller efter särskilda instruktioner från arbetsgivaren. Det kan exempelvis vara material framtaget för nätbaserad undervisning eller olika former av sammanställningar. Detta gör sig

särskilt starkt gällande i de fall det avser material som ingår i en förutbestämd helhet och som arbetsgivaren haft kostsamma investeringar för.

När det gäller nätbaserad undervisning i universitetets regi kan konstateras att de verk som ingår i denna är delar i en av arbetsgivaren förutbestämd helhet som förutsätter användning på ett visst förutbestämt sätt. Nätbaserad undervisning kräver också i högre grad än andra undervisningsformer kostsamma investeringar från universitetets sida. Universitetet kan därför också i rollen som producent för nätbaserade undervisningsmoment erhålla en självständig rätt till helheten.

Universitetets nyttjanderätt hindrar inte lärare från att själv använda framtaget undervisningsmaterial för produktion av läroböcker, verktyg för inläring och artiklar. I dessa fall måste läraren dock säkerställa universitetets nyttjanderätt, om läraren träffar avtal om publicering och spridning med en extern part. När regelverket om bisysslor är tillämpligt ska detta naturligtvis efterlevas.

Lärare har också administrativa arbetsuppgifter, såsom t.ex. upprättande av studieplaner och annan studieadministration. I dessa fall föreligger sällan någon upphovsrätt och universitetet har således rätt till det framtagna alstret. I de fall det framtagna uppnår upphovsrättsligt skydd gäller vad som beskrivs ovan enligt den så kallade tumregeln (avsnitt 3.1).

Det som nu sagts om lärare gäller för alla anställda vid Linköpings universitet som i sin anställning har att utföra undervisningsuppgifter inom universitetets utbildning på grund-, avancerad- och forskarnivå. Således omfattas även doktorander i den mån dessa tas i anspråk för undervisning i enlighet med 5 kap. högskoleförordningen och då med avseende på de verk som doktoranden upprättar i och för undervisningen.

3.2 Betydelsen av upphovsmannens ideella rättigheter i samband med universitetets nyttjande

En upphovsmans ideella rättigheter innebär att ett upphovsrättsligt skyddat verk inte får användas på ett sådant sätt att det kränker upphovsmannen, vilket inom universitetets verksamhetsområde får anses innebära att verket inte får nyttjas av universitetet i sådan form eller i sådant sammanhang att det innebär att upphovsmannens vetenskapliga, litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Genom upprätthållande av respekten för upphovsmannens ideella rättigheter förhindras exempelvis universitetets nyttjande av ett verk vars vetenskapliga innehåll - pga av forskningsgenombrott, nya rön eller annat skäl - blivit uppenbart felaktigt, saknar vetenskapligt stöd eller inte längre överensstämmer med den samlade vetenskapliga ståndpunkten på området. Att säkerställa kvalitet och aktualitet av material som används i verksamheten ligger naturligtvis i både upphovsmannens och universitetets gemensamma intresse och följer som en nödvändig konsekvens av universitetets strävan efter att bedriva utbildning och forskning av högsta kvalitet.

4. Särskilt om datorprogram vid Linköpings universitet

När det gäller datorprogram finns en uttrycklig lagregel som innebär att upphovsrätten övergår till upphovsmannens arbetsgivare om datorprogrammet skapats som ett led i arbetsuppgifter eller efter instruktioner och inget annat är avtalat.⁶ Linköpings universitet avstår från denna rätt på följande sätt.

Vid Linköpings universitet ska nyttjanderätt till datorprogram som skapas inom ramen för forskningsuppgifter hanteras på det sätt som beskrivs ovan i avsnittet *Nyttjanderätt till verk producerade inom forskning vid Linköpings universitet*.

På motsvarande sätt ska nyttjanderätt till datorprogram som skapas inom ramen för utbildningsuppgifter hanteras på det sätt som beskrivs ovan i avsnittet om *Nyttjanderätt till verk producerade inom undervisning vid Linköpings universitet*.

I övriga fall tillämpas lagens bestämmelser.

⁶ 40a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk